

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / SENTABR /
9-SON, II-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA MUAMMOLI KREDITLARNI BARVAQT ANIQLASHNING SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MENEJMENT MODELINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	14
Alovuddin Jamolov	
YASHIL TRANSPORT: BARQAROR RIVOJLANISH UCHUN IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAMARQAND VILOYATIDA MAHALLIY BUDJETLARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	25
Uzakova Kamola Bexzodovna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI	31
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna	
THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM AN ARDL BOUNDS TESTING APPROACH (2000–2024)	36
Ortikov Olloberdi Muzaffar o'g'li	
Rajabova Malika	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI	44
Rustamova Dildora Jamshid qizi	
THIS STUDY EXAMINES BEIJING'S EXPERIENCE IN PROMOTING CROSS-BORDER E-COMMERCE IN TASHKENT FROM THE PERSPECTIVE OF REGIONAL COOPERATION	50
Wang Jiahao	
DORI VOSITALARIGA OID AXBOROTLARNI BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTLARIDA AKS ETTIRISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	58
Yodgorov Xushvakt Mansurovich	
AGROSANOAT MAJMUINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA JAMLANMA DARAJA VA KANALLARARO TAKRORLANISHNI O'LCHASH METODIKASI: «YASHIL» YO'NALISHLAR MISOLIDA	63
Xudaynazarov Bekzod Akramovich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АКТИВОВ И СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	69
Баймуратова Зина Акилбековна	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYAVIY MUHITNI YANADA RIVOJLANTIRISH VA INFLYATSIYANING SALBIY OQIBATLARINI KAMAYTIRISH YO'NALISHLARI	75
Niyozov Asad Qosimovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING NAZARIY EVOLYUTSIYASI VA UNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	80
Afenov Nursultan Nugmatillayevich	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	86
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
GREEN BONDS IN UZBEKISTAN: OPPORTUNITIES, INSTITUTIONAL DEVELOPMENT AND BARRIERS TO SUSTAINABLE FINANCE	92
Umarova Zulaykho Tursunovna	
YASHIL INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	97
Teshayev Zafarbek Zokirovich	

RAHBARLIK LAVOZIMLARIDA XOTIN-QIZLAR ULUSHI VA MAVJUD STROTEPLAR TAHLILI	103
Abduraxmonova Feruzabonu Abduraxmon qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	109
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
KATTA HAJMLI IQTISODIY MA'LUMOTLAR (BIG DATA) SHAROITIDA EKONOMETRIK BAHOLASH USULLARINING NAZARIY TRANSFORMATSIYASI.....	115
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
EFFECTIVE MECHANISMS FOR MANAGING ORGANIZATIONAL ECONOMIC SUSTAINABILITY IN THE PROCESS OF JOB OPTIMIZATION.....	121
Odilov Jakhongir Akram ugli	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	128
Abdullayev Ahrorjon Akmaljon o'g'li	
ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA PERFORMANCE MARKETINGDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	134
Azizova Roxila Baxodir qizi	
IQTISODIYOT NAZARIYASI: NAZARIY ASOSLARDAN AMALIYOTGACHA BO'LGAN IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	139
Xamdamiy Amriddin Xamdamiy o'g'li	
УПРАВЛЕНИЕ И ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	145
Taravat Abdul Salam	
ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ПОДХОД В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ	152
Ikrayeva Nodira Burxon kizi	
STOCK MARKET DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN, 2023–2026: INSTITUTIONAL REFORM, PRIVATIZATION, AND EVIDENCE FROM PRIMARY EXCHANGE MICRODATA.....	159
Alekperova Dilshodakhon	
Toshkentov Kuvonchbek	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	167
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
TIJORAT BANKLARINING KAPITAL BAZASINI MUSTAHKAMLASHDA ZAMONAVIY MOLIVAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	173
Abduraimova Fazilat Hikmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA YANGI KONSEPTUAL VA USLUBIY YECHIMLAR: SIRKULYAR IQTISODIYOT TAJRIBASI.....	180
Otajanova Shahnoza Shuhratovna	
BANKLARDA RISKLARNI BOSHQARISH, DAROMAD VA NATIJADORLIKNI OSHIRISH	185
Jo'rayev Bekzod Bahodir o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIM MUHITINI TA'MINLASHDA UMUMTA'LIM MAKTABLARI MENEJMENTINI HUDUDIY KLASSTERLASH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH MODEL: TASHKILIY-BOSHQARUV MEKANIZMLARI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	192
Rajapova Guldona Usman qizi	
FERMER XO'JALIKLARIDA MOLIVAVIY NATIJALARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH: FOYDA SIFATI VA BARQARORLIGINI BAHOLASH YONDASHUVLARI	198
Rashidov Baxadir Yusupovich	
HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INVESTITSIALARNING ROLI.....	203
Sapayeva Fazilat Norbayevna	

ERKIN IQTISODIY ZONALARDA EKO-SANOAT PARKLARINI TASHKIL ETISH VA EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI BAHOLASH USULLARI	207
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING TASHKILIY VA HUQUQIY ASOSLARI	212
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
BARQAROR RIVOJLANISH (ESG) PRINSIPLARINING KOMPANIYA BRENDI QIYMATI VA JOZIBADORLIGIGA TA'SIRI	217
Dilfuza Matisakova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH	224
Raximova Lolaxon Avazovna	
MEHNAT INTIZOMINING KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	228
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
MINTAQA IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA TIBBIY TURIZM XIZMATLARINING EKONOMETRIK BAHOLANISHI.....	237
Yusupova Mexribon Uktamovna	
KICHIK SANOAT ZONALARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHNING RAQAMLI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH.....	245
Jo'rayev Po'latjon Komiljon o'g'li	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA KICHIK BIZNES RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	251
Madaminova Feruza Tursunboy qizi	

MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA KICHIK BIZNES RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY- METODOLOGIK ASOSLARI

Madaminova Feruza Tursunboy qizi
Qo'qon universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida kichik biznes raqobatbardoshligini shakllantirishning nazariy-metodologik asoslari tadqiq etilgan. Kichik biznesning ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni, maktabgacha ta'lim xizmatlari bozoridagi funksional xususiyatlari hamda raqobat, raqobat ustunligi va raqobatbardoshlik kategoriyalarining o'zaro bog'liqligi ochib berilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatida xizmat sifati, pedagog kadrlar salohiyati, moddiy-texnik resurslar, boshqaruv samaradorligi, o'ta-onalar qoniqishi, imij va reputatsiya kabi omillarning raqobat ustunligini shakllantirishdagi o'rni asoslangan. Shuningdek, kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy-ta'limiy natijalarning o'zaro uyg'unligi raqobatbardoshlikni ta'minlashning muhim sharti sifatida baholangan. Tadqiqot natijasida maktabgacha ta'lim tashkilotlari raqobatbardoshligini resurslar, boshqaruv jarayonlari, iste'molchi uchun yaratiladigan qiymat va bozor mavqeyining o'zaro bog'liq tizimi sifatida talqin qilish taklif etilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, maktabgacha ta'lim, ta'lim xizmatlari, raqobat, raqobat ustunligi, raqobatbardoshlik, xizmat sifati, iste'molchi qoniqishi, resurslar, boshqaruv samaradorligi, imij, reputatsiya, bozor mavqei.

Аннотация. В статье исследованы теоретико-методологические основы формирования конкурентоспособности малого бизнеса в сфере услуг дошкольного образования. Раскрыты социально-экономическое содержание малого бизнеса, его функциональные особенности на рынке дошкольных образовательных услуг, а также взаимосвязь категорий конкуренции, конкурентного преимущества и конкурентоспособности. Обоснована роль качества услуг, кадрового потенциала педагогов, материально-технических ресурсов, эффективности управления, удовлетворенности родителей, имиджа и репутации в формировании конкурентных преимуществ дошкольных образовательных организаций. Особое внимание уделено взаимосвязи экономической эффективности и социально-образовательных результатов деятельности организаций дошкольного образования как важному условию обеспечения их устойчивой конкурентоспособности. По результатам исследования предложено рассматривать конкурентоспособность дошкольной образовательной организации как комплексную систему взаимосвязи ресурсов, управленческих процессов, создаваемой потребительской ценности и рыночной позиции организации.

Ключевые слова: малый бизнес, дошкольное образование, образовательные услуги, конкуренция, конкурентное преимущество, конкурентоспособность, качество услуг, удовлетворенность потребителей, ресурсы, эффективность управления, имидж, репутация, рыночная позиция.

Annotation. This article examines the theoretical and methodological foundations for developing the competitiveness of small businesses in the preschool education services sector. It reveals the socio-economic nature of small business, its functional characteristics in the preschool education services market, and the relationship between competition, competitive advantage and competitiveness. The study substantiates the role of service quality, teachers' professional capacity, material and technical resources, management efficiency, parental satisfaction, image and reputation in creating competitive advantages for preschool education organizations. Particular attention is paid to the interaction between economic efficiency and social and educational outcomes as an important condition for ensuring sustainable competitiveness. Based on the research findings, the competitiveness of a preschool education organization is proposed to be interpreted as an integrated system linking organizational resources, management processes, value created for consumers and the organization's market position.

Keywords: small business, preschool education, educational services, competition, competitive advantage, competitiveness, service quality, consumer satisfaction, resources, management efficiency, image, reputation, market position.

KIRISH

Jahonda maktabgacha ta'lim xizmatlarini rivojlantirish, bolalarni erta ta'lim bilan qamrab olish hamda mazkur sohada xizmatlar sifati va samaradorligini oshirish ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Maktabgacha ta'lim bolaning keyingi ta'lim bosqichlaridagi natijalari, ijtimoiy ko'nikmalari va inson kapitali shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishi sababli ushbu sohada davlat va xususiy sektor ishtirokini samarali muvofiqlashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, jahonda boshlang'ich maktabga kirish rasmiy yoshidan bir yil oldingi bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinish darajasi 75 foizni tashkil etgan. Shu bilan birga, 2000–2024-yillar davomida jahonda maktabgacha ta'limga jalb qilingan bolalar soni qariyb 45 foizga oshgan. Bu esa maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorida nafaqat qamrovni kengaytirish, balki xizmatlar sifati, ularning xilma-xilligi va tashkilotlar raqobatbardoshligini ta'minlash masalalarining ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi [1].

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimi jadal rivojlanib, davlat bilan bir qatorda nodavlat va oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ulushi oshib bormoqda. Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yilda respublikada 38 mingdan ortiq maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyat yuritib, ularda qariyb 2,35 mln nafar bola tarbiyalangan. 2024-yilda maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi tarbiyalanuvchilar soni oldingi yilga nisbatan 180,5 ming nafarga yoki 8,3 foizga oshgan. Bunday miqdoriy kengayish maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitini ham o'zgartirib, tashkilotlar uchun faqat yangi o'rinlar yaratish emas, balki xizmat sifati, pedagogik salohiyat, moddiy-texnik ta'minot, qulaylik va iste'molchilar ishonchini ta'minlash orqali raqobat ustunligini shakllantirish zaruratini kuchaytirmoqda [2].

Mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish davlat siyosati darajasida belgilab berilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son¹ "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori bilan maktabgacha ta'lim tizimini uzoq muddatli rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari belgilangan. Konsepsiyada bolalarning sifatli maktabgacha ta'limdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, maktabgacha ta'lim xizmatlarining sifatini oshirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash, pedagog kadrlar salohiyatini rivojlantirish hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini takomillashtirish kabi vazifalar nazarda tutilgan [3].

Maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorining kengayishi ushbu sohada kichik biznes subyektlarining iqtisodiy ahamiyatini ham oshirmoqda. Kichik biznesning bozor talabidagi o'zgarishlarga nisbatan tez moslashishi, boshqaruvning ixchamligi, iste'molchilar bilan bevosita munosabat o'rnatishi va yangi xizmat turlarini tez joriy etish imkoniyati xususiy maktabgacha ta'lim tashkilotlarining raqobat ustunligini shakllantirish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, kichik biznes subyektlarining

1 <https://lex.uz/ru/docs/-4327235>

moliyaviy, moddiy-texnik, kadrlar va boshqaruv resurslari nisbatan cheklanganligi ushbu resurslardan samarali foydalanishni talab etadi.

Maktabgacha ta'lim xizmatlari boshqa oddiy xizmat turlaridan o'zining ijtimoiy ahamiyati bilan farq qiladi. Xususi maktabgacha ta'lim tashkiloti bir tomondan bozor subyekti sifatida o'z xarajatlarini qoplashi, daromad olishi va kelgusi rivojlanishi uchun moliyaviy resurs shakllantirishi zarur bo'lsa, ikkinchi tomondan bolaning ta'lim-tarbiyasi, xavfsizligi va rivojlanishi uchun ijtimoiy mas'uliyatni ham bajaradi. Shu bois bunday tashkilotlarda iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy natijadorlikni bir-biridan ajratgan holda baholash maqsadga muvofiq emas.

Mazkur bozorning yana bir muhim xususiyati shundan iboratki, xizmatni tanlovchi va uning haqini to'lovchi subyekt asosan ota-ona, xizmatning bevosita iste'molchisi esa bola hisoblanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkiloti bir vaqtning o'zida bolaning ta'limiy va rivojlantiruvchi ehtiyojlarini hamda ota-onaning xavfsizlik, xizmat sifati, narx, qulaylik, kommunikatsiya va ishonchga bo'lgan talablarini qondirishi lozim. Bu esa xizmat sifati, ota-onalar qoniqishi, tashkilotning imiji va reputatsiyasini uning raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillarga aylantiradi.

Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotining raqobatbardoshligi faqat narx yoki bolalar soni bilan belgilanmaydi. Pedagog kadrlarning malakasi, ta'lim va parvarish sifati, moddiy-texnik baza, xizmatlar portfeli, boshqaruv samaradorligi, innovasion yondashuvlar, ota-onalar bilan kommunikatsiya, tashkilot imiji va hududiy bozor xususiyatlari o'zaro bog'liq holda uning raqobat mavqeini shakllantiradi. Shu sababli kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari raqobatbardoshligini kompleks iqtisodiy-boshqaruv kategoriyasi sifatida tadqiq etish zarurati yuzaga keladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, maqolaning maqsadi maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida kichik biznes raqobatbardoshligining nazariy-metodologik mazmunini aniqlash, uni shakllantiruvchi asosiy iqtisodiy, ijtimoiy va boshqaruv omillarini tizimlashtirish hamda maktabgacha ta'lim tashkilotlariga xos raqobat ustunliklarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida raqobat muhiti va xizmat sifati o'rtasidagi bog'liqlik xorijiy tadqiqotlarda keng o'rganilgan. Xususan, Qing Zhang va Jade Marcus Jenkins AQSHning Shimoliy Karolina shtatidagi maktabgacha ta'lim xizmatlari provayderlarining 2005–2018 yillardagi ma'muriy ma'lumotlarini tahlil qilib, raqobat darajasining oshishi ta'lim tashkilotlarining sifat reytinglari yaxshilanishi, eng yuqori besh yulduzli reytingga erishish ehtimolining ortishi va sifat ko'rsatkichlarini yaxshilash uchun talab etiladigan vaqtning qisqarishi bilan bog'liqligini aniqlaganlar. Mualliflar, ayniqsa, xususi ta'lim xizmatlari provayderlari raqobat bosimiga davlat tashkilotlariga nisbatan sezgirroq munosabat bildirishini ko'rsatadilar [4]. Ushbu yondashuv kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun raqobatni faqat bozor ulushi uchun kurash sifatida emas, balki xizmat sifatini yaxshilashga undaydigan iqtisodiy mexanizm sifatida baholash imkonini beradi. Biroq raqobatning o'zi yuqori sifatni avtomatik ravishda kafolatlamaydi; uni sifat nazorati, resurs salohiyati va samarali boshqaruv bilan uyg'unlashtirish zarur.

Shu nuqtai nazardan, xalqaro tadqiqotlarda Pauline Slot va hammualliflar tomonidan Niderlandiyada xususiylashtirilgan va bozor tamoyillari amal qiluvchi maktabgacha ta'lim tizimida tashkilotning tashkiliy xususiyatlari, pedagoglarning mehnat muhiti hamda ta'lim va parvarish jarayoni sifati o'rtasida bog'liqlik mavjudligi asoslangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, faqat tarkibiy sifat ko'rsatkichlarini me'yoriy tartibga solish barcha tashkilotlarda bir xil yuqori jarayon sifatini ta'minlamaydi; professional faollik va bola manfaatlariga yo'naltirilgan boshqaruv muhim ahamiyat kasb etadi [5]. Bu yondashuv tadqiq etilayotgan mavzu uchun muhim bo'lib, kichik biznes MTIlarida raqobatbardoshlikni moddiy resurslar bilangina emas, balki ulardan ta'lim jarayonida samarali foydalanish qobiliyati bilan ham bog'lash lozimligini ko'rsatadi.

MDH olimlari tadqiqotlarida esa maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorining o'ziga xos xususiyatlariga alohida e'tibor qaratilgan. Rossiyalik olimlar N.A. Xalzova va Yu.V. Lunina maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorini o'rganib, ushbu bozorda xizmatni xarid qiluvchi shaxs ota-ona va xizmatdan bevosita foydalanuvchi bola turli subyektlar ekanligini ta'kidlaydilar [6]. Dissertatsiyada ham mazkur yondashuv asosida tashkilot bir vaqtning o'zida bolaning ta'limiy, rivojlantiruvchi va parvarish ehtiyojlari hamda ota-onaning xavfsizlik, sifat, qulaylik, narx va ishonch bilan bog'liq talablarini qondirishi zarurligi ko'rsatilgan. Shuningdek, ushbu olimlar nodavlat maktabgacha ta'lim sektorining rivojlanishiga huquqiy, moliyaviy, axborot, maslahat va infratuzilmaviy omillar ta'sir qilishini ko'rsatganlar. Fikrimizcha, mazkur yondashuvni raqobatbardoshlik nuqtai nazaridan kengaytirish zarur, chunki ota-onalar qoniqishi va bolaga yaratiladigan ta'limiy qiymat tashkilotning iqtisodiy barqarorligi bilan birgalikda baholanishi lozim.

MDH tadqiqotchilari orasida A.V. Vinogradova kichik korxonalar raqobatbardoshligining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini o'rganib, yirik korxonalar uchun ishlab chiqilgan raqobatbardoshlikni baholash metodlarini

kichik biznes subyektlariga to'g'ridan-to'g'ri tatbiq etish boshqaruv qarorlarining sifatini pasaytirishi mumkinligini ta'kidlaydi [7]. Mazkur fikr maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida ayniqsa muhimdir. Chunki bu yerda kichik biznesning resurs cheklovlari bilan bir qatorda xizmatning ijtimoiy xususiyati, bolalar xavfsizligi, pedagogik natija va ota-onalar qoniqishi kabi maxsus mezonlar mavjud. Demak, kichik biznes MTTlarining raqobatbardoshligini baholashda umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlar maxsus ta'lim va ijtimoiy ko'rsatkichlar bilan to'ldirilishi zarur.

O'zbekistonlik olimlar tadqiqotlarida ham xizmat ko'rsatish sohasida raqobatbardoshlikni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy jihatlari tadqiq etilgan. Jumladan, Sharipov S.B. xizmat ko'rsatish korxonalari raqobatbardoshligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini tadqiq etib, raqobat ustunligini mavjud resurslarning o'zi bilan emas, balki ulardan samarali foydalanish natijasida iste'molchi uchun qiymat yaratish va bozor mavqeini mustahkamlash bilan bog'laydi [8]. Dissertatsiyada ushbu yondashuvning boshqaruv mantig'i maktabgacha ta'lim tashkilotlariga "resurslarning mavjudligi, ulardan foydalanish sifati, manfaatdor tomonlar uchun qiymat, bozor mavqei" shaklida metodologik jihatdan moslashtirilgan. Bunday yondashuv kichik biznes MTTlarida pedagog kadrlar, moddiy-texnik baza, moliyaviy va axborot resurslarining mavjudligini emas, ularning raqobat ustunligiga qanchalik samarali transformatsiya qilinishini baholash zarurligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, O'zbekistonlik iqtisodchi olim Ro'ziyeva Sh.R. ning xizmatlar sohasi samaradorligi va raqobatbardoshlikni baholashga oid ilmiy yondashuvlarida xizmat ko'rsatuvchi subyektlar faoliyati natijadorligini iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan cheklamasdan, xizmat sifati va iste'molchilar ehtiyojlarining qondirilishini ham hisobga olish zarurligiga e'tibor qaratilgan [9]. Mazkur yondashuv maktabgacha ta'lim xizmatlariga tatbiq etilganda alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ushbu sohada iqtisodiy natijadorlik bilan bir qatorda bolaning rivojlanishi, xizmat xavfsizligi, pedagogik sifat va ota-onalar qoniqishi tashkilotning umumiy raqobat mavqeini belgilaydi.

Tahlil qilingan ilmiy yondashuvlarni umimlashtirish shuni ko'rsatadiki, xorijiy olimlar raqobatning xizmat sifatiga ta'siri va bozor mexanizmlariga, MDH tadqiqotchilari maktabgacha ta'lim xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari hamda kichik biznes raqobatbardoshligining tashkiliy-iqtisodiy jihatlari, mahalliy olimlar esa xizmat ko'rsatish korxonalarida resurslar, samaradorlik va iste'mol qiymatini shakllantirish masalalariga ustuvor e'tibor qaratganlar. Biroq ushbu yondashuvlarda kichik biznesning resurs cheklovlari, maktabgacha ta'limning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari, ota-ona va bolaning ikki darajali iste'mol modeli hamda iqtisodiy va ijtimoiy natijalarni yagona raqobatbardoshlik tizimida birlashtirish masalasi yetarlicha kompleks tadqiq etilmagan. Shu bois kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari raqobatbardoshligining o'ziga xos nazariy-metodologik yondashuvini shakllantirish zarurati mavjud.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida kichik biznes raqobatbardoshligining nazariy-metodologik asoslarini o'rganishda ilmiy abstraksiyalash, induksiya va deduksiya, tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, guruhlash, tizimli va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida kichik biznesning iqtisodiy mazmuni, maktabgacha ta'lim xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari hamda raqobat, raqobat ustunligi va raqobatbardoshlik tushunchalariga oid xorijiy, MDH va O'zbekiston olimlarining ilmiy qarashlari qiyosiy tahlil qilindi. Mavjud nazariy yondashuvlarni umimlashtirish orqali maktabgacha ta'lim tashkilotlari raqobatbardoshligiga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy, ijtimoiy va boshqaruv omillari tizimlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida kichik biznes raqobatbardoshligini shakllantirish, avvalo, ushbu faoliyat turining boshqa xizmat ko'rsatish korxonalaridan farq qiluvchi iqtisodiy va ijtimoiy xususiyatlarini aniqlashni talab etadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes shaklida faoliyat yurituvchi maktabgacha ta'lim tashkiloti faqat daromad olishga yo'naltirilgan xo'jalik subyekti emas. U bir vaqtning o'zida bolalarning ta'lim, rivojlanish va parvarish ehtiyojlarini qondiruvchi ijtimoiy institut vazifasini ham bajaradi. Shu sababli uning raqobatbardoshligini faqat narx, xarajat, foyda yoki bozor ulushi kabi an'anaviy iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan baholash yetarli emas.

Tadqiqot natijasida kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlariga xos 12 ta asosiy funksional xususiyat ajratildi. Ular raqobatbardoshlikning shakllanishiga to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi (1-jadval)

1-jadval

Kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarining asosiy funksional xususiyatlari va ularning raqobatbardoshlikka ta'siri

T/r	Funksional xususiyat	Iqtisodiy-boshqaruv mazmuni	Raqobatbardoshlikka ta'siri
1	Ijtimoiy ahamiyat	Bolalarning ta'lim, rivojlanish va parvarish ehtiyojlarini qondirish bilan iqtisodiy faoliyatning uyg'unlashuvi	Ijtimoiy ishonch va barqaror talabni shakllantiradi
2	Xaridor va foydalanuvchining ajralishi	Ota-ona xizmatni tanlaydi va baholaydi, bola esa uning bevosita foydalanuvchisi hisoblanadi	Ota-ona qoniqishi va bola uchun yaratilgan qiymatni bir vaqtda boshqarishni talab qiladi
3	Sifatning ustuvorligi	Ta'lim, tarbiya, parvarish, xavfsizlik va rivojlanish natijalarining kompleks boshqarilishi	Xizmat qiymati, ota-ona ishonchi va takroriy tanlovni belgilaydi
4	Kadrlar omilining yuqori ahamiyati	Pedagog va rahbarlarning professionalligi xizmat natijasiga bevosita ta'sir qiladi	Xizmatlarni tabaqalashtirish va sifat ustunligini yaratadi
5	Resurslarning cheklanganligi	Moliyaviy, moddiy, inson va boshqaruv resurslarini ustuvor yo'nalishlarga taqsimlash zarurati	Resurslardan foydalanish samaradorligini raqobat ustunligiga aylantiradi
6	Boshqaruvning moslashuvchanligi	Bozor talabi va ota-onalar ehtiyojidagi o'zgarishlarga tez javob berish imkoniyati	Yangi xizmatlarni tezroq joriy etish imkonini beradi
7	Lokal bozorga bog'liqlik	Hududiy talab, to'lov qobiliyati va raqobatchilar tarkibiga kuchli bog'liqlik	Har bir tashkilot uchun alohida raqobat strategiyasini talab qiladi
8	Xizmatlar portfelining mavjudligi	Asosiy va qo'shimcha ta'lim hamda parvarish xizmatlarini uyg'unlashtirish	Talab segmentlarini kengaytiradi va daromadlarni diversifikatsiya qiladi
9	Imidj va reputatsiya	Ota-onalar tasavvuri, tavsiyalar, axborot ochiqdigi va tashkilotning ijtimoiy qiyofasi	Ishonch, tanlov va sadoqatni shakllantiradi
10	Institusional tartibga solinish	Ta'lim faoliyatiga qo'yiladigan majburiy talablar doirasida faoliyatni tashkil qilish	Bozorga kirish, xarajatlar va xizmatlarni rivojlantirish imkoniyatlariga ta'sir qiladi
11	Sifat monitoringi	Ichki natijalarni muntazam o'lchash va tahlil qilish	Muammolarni erta aniqlash va boshqaruv qarorlarini asoslash imkonini beradi
12	Iqtisodiy va ijtimoiy natijalarning birligi	Moliyaviy barqarorlikni xizmat sifati va ijtimoiy natija bilan muvofiqlashtirish	Uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlaydi

Jadval ma'lumotlari maktabgacha ta'lim tashkilotining raqobatbardoshligi iqtisodiy, pedagogik, ijtimoiy va boshqaruv ko'rsatkichlarining o'zaro bog'liq ta'siri natijasida shakllanishini ko'rsatadi. Masalan, pedagoglarning malakasini oshirishga yo'naltirilgan resurs ta'lim jarayoni sifatini oshiradi; sifatning oshishi ota-onalar qoniqishini ta'minlaydi; qoniqish esa tashkilot imiji va tavsiya etilish darajasini kuchaytiradi. Natijada talab, bolalar kontingentining barqarorligi va moliyaviy natijalarga ijobiy ta'sir yuzaga keladi.

Shundan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida resursning mavjudligi bilan uning raqobat ustunligiga aylanishi o'rtasida farq mavjud. Masalan, zamonaviy bino, malakali pedagoglar yoki raqamli texnologiyalarning mavjudligi o'z-o'zidan barqaror raqobat ustunligini ta'minlamaydi. Resurslar iste'molchi uchun ahamiyatli bo'lgan yuqori sifat, qulaylik, xavfsizlik yoki boshqa qo'shimcha qiymatga transformatsiya qilingandagina haqiqiy raqobat ustunligi yuzaga keladi. G.N. Melibayevaning fikricha, kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini oshirishning muhim sharti korxonaning raqobat ustunliklarini shakllantirishdan iborat [10]. Dissertatsiya tahlilida ham kichik biznesning mahalliy iste'molchilar bilan yaqin munosabat o'rnatishi, tezkor qaror qabul qilishi va talab o'zgarishiga moslashishi alohida ustunlik sifatida qayd etilgan.

Tahlil jarayonida "raqobat", "raqobat ustunligi" va "raqobatbardoshlik" tushunchalarini bir xil kategoriya sifatida talqin qilish metodologik jihatdan noto'g'ri ekanligi aniqlandi. Raqobat - bozordagi iqtisodiy muhit va harakatlantiruvchi kuch; raqobat ustunligi - tashkilotning ushbu muhitda raqiblariga nisbatan yuqoriroq qiymat yaratish imkoniyati; raqobatbardoshlik esa mavjud va shakllantirilayotgan ustunliklardan foydalanib, bozorda barqaror mavqeni egallash qobiliyati sifatida namoyon bo'ladi.

Ushbu modelni tahlil qilish natijasida raqobatbardoshlikning shakllanishi quyidagi uzluksiz boshqaruv sikli sifatida ifodalanishi mumkin:

Raqobat muhiti → raqobat salohiyatini aniqlash → raqobat ustunligini shakllantirish → raqobat strategiyasini amalga oshirish → raqobatbardoshlikka erishish → bozor natijalarini baholash → yangi raqobat sharoitiga moslashish.

Mazkur siklning asosiy xususiyati resursning mavjudligi avtomatik ravishda raqobat ustunligini, raqobat ustunligining mavjudligi esa avtomatik ravishda yuqori raqobatbardoshlikni ta'minlamasligi bilan izohlangan. Bir xil malakali pedagoglar va bir xil moddiy-texnik bazaga ega ikki tashkilotdan resurslarni ta'lim metodikasi, individual dasturlar, ota-onalar bilan kommunikatsiya va sifat monitoringiga yaxshiroq integratsiya qilgan tashkilotning bozor natijasi yuqoriroq bo'lishi mumkin.

Bu esa xizmat ko'rsatish korxonalarida raqobat ustunligini innovasion faoliyat, axborot ta'minoti, kadrlar malakasi va strategik boshqaruv qarorlari bilan bog'laydi. Ushbu yondashuv maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun ham muhim: raqobat ustunligini aniqlash, strategik qaror qabul qilish, uni amalga oshirish va natijani baholash uzluksiz jarayon sifatida qaralishi lozim.

Tadqiqot natijasida maktabgacha ta'lim tashkiloti raqobatbardoshligiga ta'sir qiluvchi omillarni uch yirik guruhga ajratish maqsadga muvofiq deb topildi: ichki, tashqi va institusional omillar. Ichki omillar tashkilot rahbariyati tomonidan to'liq yoki qisman boshqariladigan resurs va jarayonlarni qamrab oladi. Ular qatoriga pedagog kadrlar salohiyati, moliyaviy barqarorlik, moddiy-texnik baza, strategik boshqaruv, xizmat sifati, innovatsiya va kommunikatsiya kiritiladi. Tashqi omillarga esa hududiy talab, demografik holat, aholi daromadlari, raqobatchilar soni va tarkibi hamda hududiy joylashuv kabi tashkilot tomonidan bevosita boshqarilmaydigan shart-sharoitlar kiradi.

Xususan, kadrlar omili maktabgacha ta'lim sohasida alohida ahamiyatga ega. Dissertatsiyada keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatdagi 685,4 ming nafar pedagog xodimning 116 471 nafari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat yuritishi qayd etilgan. Shu bilan birga, yuqori malaka toifasiga ega pedagoglar ulushining nisbatan pastligi kadrlar sonidan ko'ra ularning sifat tarkibi muhimligini ko'rsatadi.

Tashqi omillarni tahlil qilishda hududlar o'rtasidagi maktabgacha ta'lim qamrovida sezilarli farqlar aniqlangan. Masalan, Farg'ona viloyatida qamrov darajasi 86,4–86,7 foiz, Andijon viloyatida 85,7 foiz, Surxondaryo viloyatida 68,8 foiz, Qashqadaryo viloyatida esa 64,0 foiz ekanligi ko'rsatilgan. Farg'ona va Qashqadaryo o'rtasidagi farq 22 foiz punktdan ziyod bo'lib, maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorida raqobat sharoitlari hududlar kesimida bir xil emasligini anglatadi.

Bunday sharoitda qamrov darajasi yuqori hududlarda raqobatning asosiy yo'nalishi yangi talabni shakllantirishdan ko'ra mavjud iste'molchilarni jalb qilish va saqlab qolishga ko'chadi. Shuning uchun xizmat sifati, pedagoglar malakasi, qo'shimcha xizmatlar, imij va differentsiatsiya asosiy raqobat vositalariga aylanadi. Qamrov darajasi nisbatan past hududlarda esa qondirilmagan talabning mavjudligi yangi kichik biznes subyektlarining bozorga kirishi uchun imkoniyat yaratadi.

Tarmoqning tarkibiy o'zgarishi ham kichik biznes raqobatbardoshligining ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi. Ma'lumotlariga ko'ra, 2017-yilda O'zbekistonda 247 ta nodavlat MTT faoliyat yuritgan bo'lsa, 2021-yilga kelib ularning soni 1 670 taga yetgan. Keyingi bosqichda oilaviy va davlat-xususiy sheriklik asosidagi tashkilotlar tarmoq kengayishining asosiy manbalariga aylangan. 2025–2026-yillarga oid materiallarda 7 114 ta davlat MTT, 28 729–29 196 ta oilaviy nodavlat MTT, 1 733 ta DXSH asosidagi va 1 240 ta to'liq xususiy MTT qayd etilgan. Hisob-kitoblarga ko'ra, oilaviy nodavlat tashkilotlar ulushi taxminan 74 foizni, barcha nodavlat shakllar esa tarmoqning 80 foizdan ortig'ini tashkil etmoqda.

Mazkur dinamika raqobatning mazmunini ham o'zgartirmoqda. Agar maktabgacha ta'lim bilan qamrov darajasi past bo'lgan bosqichda tashkilot uchun asosiy ustunlikning o'zi "bo'sh o'rinning mavjudligi" bo'lgan bo'lsa, bozor kengaygan sari iste'molchi tanlovi kuchayib, sifat, narx, pedagoglar salohiyati, imij va qo'shimcha xizmatlar raqobatning asosiy mezonlariga aylanmoqda.

Institusional omillar maktabgacha ta'lim sohasining yuqori darajada tartibga solinishi bilan bog'liq. Davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari, lisenziyalash, sanitariya va xavfsizlik talablari, davlat standartlari, DXSH mexanizmlari, subsidiya va boshqa rag'batlar bozordagi subyektlar faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, bunday mexanizmlar kichik biznesning bozorga kirish imkoniyatlarini oshirishi mumkin, ikkinchi tomondan esa zarur sifat va xavfsizlik chegarasini belgilaydi.

Demak, raqobatbardoshlikni biror-bir omilning yuqori darajasi bilangina ta'minlash mumkin emas. Masalan, yuqori malakali pedagoglar tashkilotning kuchli ichki resursi bo'lishi mumkin, ammo muayyan hududda to'lov qobiliyatiga ega talab yetarli bo'lmasa, ushbu resurs kutilgan bozor natijasini bermasligi mumkin. Aksincha, davlat tomonidan subsidiya yoki DXSH imkoniyati mavjud bo'lgan sharoitda ham boshqaruv samaradorligi va xizmat sifati past bo'lsa, institusional afzallik barqaror raqobatbardoshlikka aylanmaydi. Shu bois ichki, tashqi va institusional omillarni alohida emas, o'zaro ta'sir qiluvchi yagona tizim sifatida baholash maqsadga muvofiqdir.

L.K. Xaydarova xizmat ko'rsatish korxonalarida raqobatni yuqori iqtisodiy natija va iqtisodiy salohiyat ustunligini shakllantiruvchi bozor munosabati sifatida baholaydi [11]. Biroq maktabgacha ta'lim xizmatlarida ushbu yondashuvni kengaytirish talab etiladi: raqobat natijasi faqat foyda bilan emas, balki xizmat sifati, ota-onalar qoniqishi, tashkilot imiji va bolalar uchun yaratilgan ijtimoiy-ta'limiy qiymat bilan ham ifodalanishi lozim. Dissertatsiyada mazkur yondashuv xizmatlar sohasining o'ziga xosligidan kelib chiqib kengaytirilgan.

Amalga oshirilgan tahlillar asosida kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkiloti raqobatbardoshligini quyidagicha talqin qilish taklif etiladi: tashkilotning moliyaviy, inson, moddiy-texnik, axborot va boshqaruv resurslarini ta'lim, tarbiya va parvarish jarayonlariga samarali transformatsiya qilish orqali bolalar uchun ijtimoiy-ta'limiy, ota-onalar uchun iste'mol va tashkilot uchun iqtisodiy qiymat yaratish hamda o'zgaruvchan raqobat va institusional muhitda barqaror bozor mavqeini saqlash qobiliyati.

Shu nuqtai nazardan tadqiqotning asosiy natijasi raqobatbardoshlikni alohida resurs yoki yakuniy moliyaviy ko'rsatkich sifatida emas, balki "resurs → jarayon → iste'molchi qiymati → raqobat ustunligi → bozor natijasi" zanjiri orqali shakllanadigan dinamik iqtisodiy-boshqaruv tizimi sifatida asoslashdan iborat. Bu yondashuv maktabgacha ta'lim tashkilotlarida raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha keyingi strategik qarorlarni ishlab chiqish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqotlar asosida maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida kichik biznes raqobatbardoshligini shakllantirishga doir quyidagi asosiy xulosalarga kelindi.

Birinchidan, kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotining raqobatbardoshligini odatdagi "narx – xarajat – foyda - bozor ulushi" ko'rsatkichlari bilangina baholash yetarli emas. Mazkur sohada raqobatbardoshlik iqtisodiy, pedagogik, ijtimoiy va boshqaruv natijalarining o'zaro ta'siri asosida shakllanadi. Shu sababli tashkilotning moliyaviy, inson, moddiy-texnik, axborot va boshqaruv resurslarini bolalar uchun ijtimoiy-ta'limiy, ota-onalar uchun iste'mol va tashkilot uchun iqtisodiy qiymatga aylantirish qobiliyati uning raqobatbardoshligini ifodalovchi asosiy mezon sifatida qaralishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining iqtisodiy-boshqaruv tabiatini "ikki maqsad - ikki iste'molchi - ikki natija" tamoyili asosida talqin qilish taklif etiladi. Bunda iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy-ta'limiy qiymat yaratish ikki maqsad; xizmatni tanlovchi va moliyalashtiruvchi ota-ona hamda uning bevosita foydalanuvchisi bo'lgan bola ikki iste'molchi; tashkilot ichki faoliyati samaradorligi va tashqi bozordagi raqobat mavqe'i esa ikki natija sifatida namoyon bo'ladi.

Uchinchidan, raqobat ustunligining mavjudligi hali barqaror raqobatbardoshlikni anglatmaydi. Malakali pedagog, zamonaviy bino, raqamli texnologiya yoki moliyaviy resurs faqat ular xizmat sifati, ota-onalar qoniqishi, ijobiy imij va bozor natijasiga transformatsiya qilingandagina real raqobat ustunligiga aylanadi. Shu bois raqobatbardoshlikni bir martalik holat emas, balki doimiy monitoring, resurslarni qayta taqsimlash, strategik qaror qabul qilish va natijalarni baholashni talab qiluvchi dinamik jarayon sifatida boshqarish zarur.

To'rtinchidan, maktabgacha ta'lim tashkilotlari raqobatbardoshligi ichki, tashqi va institusional omillar ning o'zaro ta'sirida shakllanadi. Ichki omillar qatoriga kadrlar salohiyati, moliyaviy barqarorlik, moddiy-texnik baza, strategik boshqaruv, xizmat sifati, innovasion faollik va kommunikatsiya kirsas, tashqi omillarga hududiy talab, aholi to'lov qobiliyati, demografik holat va raqobatchilar tarkibi kiradi. Lisensiyalash, davlat standartlari, sanitariya va xavfsizlik talablari, DXSH mexanizmlari va davlat qo'llab-quvvatlashi esa alohida institusional muhitni shakllantiradi. Shu sababli raqobatbardoshlikni bir omil asosida emas, kompleks tizimda baholash lozim.

Beshinchidan, O'zbekiston maktabgacha ta'lim bozorida so'nggi yillarda yuz bergan miqdoriy kengayish raqobat mazmunini o'zgartirmoqda. Dissertatsiya ma'lumotlariga ko'ra, 2017-yilda MTTlar soni qariyb 5,2 mingta, qamrov darajasi 20,8–27,7 foiz atrofida bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda MTTlar soni 29 420 taga, qamrov esa 71,8–74,5 foizga yetgan. 2026-yil boshida esa MTTlar soni 39 mingdan ortiq, qamrov darajasi 78–80 foiz atrofida qayd etilgan. Natijada raqobat markazi "xizmatning mavjudligi"dan xizmat sifati, narx–sifat nisbati, pedagogik salohiyat, qo'shimcha xizmatlar, qulaylik, imij va ota-onalar ishonchiga siljib bormoqda.

Oltinchidan, maktabgacha ta'lim xizmatlarida sifat bir marta erishiladigan yakuniy natija emas, balki doimiy boshqarilishi lozim bo'lgan jarayondir. Pedagoglarning malakasi, bolalarga individual yondashuv, moddiy sharoitlar, ota-onalar bilan aloqa, xizmatlar monitoringi va rahbarning professional boshqaruv salohiyati sifat natijasini shakllantiruvchi o'zaro bog'liq omillar hisoblanadi.

Shu asosda quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. MTT rahbarlari uchun raqobatbardoshlik monitoringi tizimini joriy etish. Unda faqat moliyaviy natijalar emas, balki pedagoglar malakasi, xizmat sifati, ota-onalar qoniqishi, imij, qo'shimcha xizmatlar va bozor mavqe'i muntazam baholanishi lozim.

2. Resurslarni raqobat ustunligiga aylantirish mexanizmini shakllantirish. Moliyaviy mablag'lar, pedagogik kadrlar va moddiy-texnik baza qaysi yo'nalishda iste'molchi uchun eng yuqori qiymat yaratayotgani aniqlanib, resurslar shu ustuvor yo'nalishlarga taqsimlanishi maqsadga muvofiq.

3. Xizmatlar portfelini ota-onalar talabi asosida differentsiatsiya qilish. Asosiy maktabgacha ta'lim xizmati bilan bir qatorda rivojlantiruvchi mashg'ulotlar, til, sport, ijodiy va boshqa qo'shimcha xizmatlarni hududiy talab hamda oilalarning to'lov qobiliyatidan kelib chiqib shakllantirish zarur.

4. Pedagog kadrlarni raqobat ustunligining strategik resursi sifatida boshqarish. Malakali pedagoglarni jalb qilish, saqlab qolish, malakasini oshirish va rag'batlantirish tizimini xizmat sifati hamda ota-onalar qoniqishi bilan bog'lash lozim.

5. Sifat-imij-sadoqat zanjirini boshqarish. Xizmat sifati haqida ota-onalar fikrini muntazam o'rganish, axborot ochiqqligini oshirish, ijobiy tavsiyalar va reputatsiyani shakllantirish orqali mijozlar sadoqatini kuchaytirish maqsadga muvofiq.

6. Raqobat strategiyalarini hududiy sharoitlarga moslashtirish. Qamrov yuqori hududlarda sifat, differentsiatsiya va imij asosida raqobatlashish, qamrov nisbatan past hududlarda esa xizmatdan foydalanish imkoniyati, narxning maqbulligi va hududiy yaqinlikka ustuvorlik berish zarur.

7. Davlat tomonidan kichik biznes MTTlarini qo'llab-quvvatlashda "5T" tamoyilidan foydalanish maqsadga muvofiq: tenglik, talabga yo'naltirilganlik, tartibga solishning mutanosibligi, texnologik qo'llab-quvvatlash va ta'lim sifati. Dissertatsiyada mazkur yondashuv xorijiy tajribani O'zbekiston sharoitiga mexanik ko'chirish emas, balki mahalliy bozor xususiyatlariga funksional moslashtirish sifatida taklif etilgan.

Umuman, tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim xizmatlari sohasida kichik biznes raqobatbardoshligini resurslar → boshqaruv jarayonlari → xizmat sifati va iste'mol qiymati → raqobat ustunligi → bozor mavqei o'zaro bog'liqligi asosida shakllanuvchi kompleks iqtisodiy-boshqaruv tizimi sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi. Mazkur yondashuv kichik biznes shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarining iqtisodiy barqarorligi bilan ularning ijtimoiy-ta'limiy missiyasini bir vaqtda ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. UNESCO. *Global Education Monitoring Report: Early Childhood Care and Education*. UNESCO, Paris. Jahonda maktabgacha ta'lim qamrovi va erta ta'lim rivojlanishi bo'yicha xalqaro statistik ma'lumotlar. https://www.unesco.org/gem-report/en/ecce?utm_source=chatgpt.com "Monitoring SDG 4: Early childhood care and education"
2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim*. 2024-yil yakunlari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. Toshkent. <https://stat.uz/uz/>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori. <https://lex.uz/docs/4327235>
4. Zhang Q., Jenkins J.M. A Rising Tide That Lifts All Boats? Effects of Competition on Child Care Quality and Medium-Term Student Outcomes // *Educational Evaluation and Policy Analysis*. – 2025. – Vol. 47. – No. 3. – P. 797–820. – DOI: 10.3102/01623737241252413.
5. Van der Werf W.M., Slot P.L., Kenis P., Leseman P.P.M. Hybrid organizations in the privatized and harmonized Dutch ECEC system: Relations with quality of education and care // *Early Childhood Research Quarterly*. – 2020. – Vol. 53. – P. 136–150. – DOI: 10.1016/j.ecresq.2020.03.006.
6. Хальзова Н.А., Лунина Ю.В. Анализ рынка услуг дошкольного образования в Хабаровском крае // *Азимут научных исследований: экономика и управление*. – 2020. – Т. 9. – № 1(30). – С. 362–365. – DOI: 10.26140/anie-2020-0901-0090.
7. Виноградова А.В. *Организационно-экономические механизмы и инструменты повышения конкурентоспособности промышленных малых предприятий*: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. – М., 2004. – 22 с
8. Sharipov S.B. *Xizmat ko'rsatish korxonalari raqobatbardoshligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi*: avtoreferat. – 2023. – Elektron resurs. – Ziyonet axborot-ta'lim tarmog'i. <https://library.ziyonet.uz/book/127071>.
9. Ro'ziyeva Sh.R. *Oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirishda marketing strategiyalaridan foydalanish*: avtoreferat. – 2026. – Elektron resurs. – Ziyonet axborot-ta'lim tarmog'i. – URL: <https://library.ziyonet.uz/book/146353>.
10. Melibayeva G.N. *Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari*: avtoreferat. – 2026. – Elektron resurs. – Ziyonet axborot-ta'lim tarmog'i. – URL: <https://library.ziyonet.uz/book/143283>.
11. Xaydarova L.K. *Xizmat ko'rsatish korxonalarining raqobatbardoshligi va samaradorligini oshirish yo'llari (Samarqand viloyati misolida)*: avtoreferat. – 2025. – Elektron resurs. – Ziyonet axborot-ta'lim tarmog'i. <https://library.ziyonet.uz>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
